

Erzurum Yöresi Ağıtlarının Sosyokültürel İşlevleri Üzerine Bir İnceleme

Emirhan GÜLER

Dr. Öğr. Üyesi., Adıyaman Üniversitesi
eguler@adiyaman.edu.tr
https://orcid.org/0000-0003-2772-5709

Makale Başvuru Tarihi : 27.01.2025

Makale Kabul Tarihi : 03.03.2025

Makale Yayın Tarihi : 25.03.2025

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.15069481

Özet

Anahtar Kelimeler:

Türk Halk Müziği,
Erzurum Yöresi,
Ağıt,
Kültürel Kimlik,
Etnomüzikoloji.

Ağıtlar, ölüm, ayrılık ve seveda gibi derin duygusal deneyimlerin ezgili anlatımlarıdır. Erzurum yöresi ağıtları da genellikle aşk, seveda ve kahramanlık gibi konular etrafında şekillenmekte olup, bu yönüyle bölgenin tarihi ve kültürel dokusunu yansıtan önemli sözlü kültür ürünleri arasında yer almaktadır. Bu araştırma, Erzurum yöresine ait ağıtların tematik ve müzikal özelliklerini analiz ederek kültürel kimlik oluşumundaki rolünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak, TRT Türk Halk Müziği repertuvarındaki 268 türkü arasından ağıt olarak sınıflandırılan 10 eser incelenmiştir. Analiz sürecinde ağıtların tematik içerikleri, makam dizileri, usulleri ve kültürel bağlamları ele alınmıştır. Bulgular, Erzurum ağıtlarında en yaygın temanın aşk ve seveda olduğunu, müzikal açıdan ise ağıtların genellikle Hüseyini makamında ve 10/8'lik usulde icra edildiğini göstermektedir. Sonuçlar, Erzurum ağıtlarının yalnızca bireysel duyguların ifadesiyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal hafızanın korunması, kültürel kimliğin inşası ve kuşaklar arası aktarımda önemli bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır.

An Analysis of the Socio-Cultural Functions of Erzurum Region Laments

Abstract

Keywords:

Turkish Folk Music,
Erzurum Region,
Lament,
Cultural Identity,
Ethnomusicology.

Laments are melodic narrations of profound emotional experiences such as death, separation, and love. Erzurum region laments also generally revolve around themes of love, romance, and heroism, making them significant oral cultural products that reflect the historical and cultural fabric of the region. This study aims to analyze the thematic and musical characteristics of Erzurum laments and determine their role in the formation of cultural identity. Using document analysis, one of the qualitative research methods, 10 pieces classified as laments were examined among 268 folk songs in the TRT Turkish Folk Music repertoire. During the analysis process, the thematic content, makam structures, rhythmic patterns, and cultural contexts of the laments were explored. The findings indicate that the most common theme in Erzurum laments is love and romance, while musically, they are predominantly performed in the Hüseyini makam and in a 10/8 rhythmic pattern. The results reveal that Erzurum laments are not only limited to expressing individual emotions but also play a crucial role in preserving collective memory, constructing cultural identity, and ensuring intergenerational transmission.

1. GİRİŞ

Ağıt, kavramı insanları ve toplumları derinden etkileyen ölüm, ayrılık, doğal afetler gibi olayların ardından okunan kendine özgü bir ezgisi olan terennümler bütünüdür (Yücel, 2017: 159). Ağıt söyleyen kişi, yaşadığı olayları ve duygularını, üzüntüsünü, yasını, acısını ifade etmek amacıyla ağıt söyleyerek sıkıntılarını dile getirip onları müzik aracılığıyla gidermeye çalışmaktadır. Diğer bir deyişle ağıtlar aracılığıyla sağaltım yapılmaktadır.

Etimolojik olarak ağıt kelimesinin ağlamak kelimesinden türediği varsayıldığında, ağı ve sagu kelimelerinin ağıtla ilişkili olabileceği ağı kelimesinin Türkçede acı ve Azeri Türkçesinde ağlamak anlamına gelmesiyle bu kelimelerden türetilmiş olabileceği düşünülmektedir (Damacı, 1952: 509; Önal, 2011: 3'ten aktaran Tahtaişleyen, 2013: 6).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde ağıt kelimesinin tanımı şu şekilde yer almaktadır: “ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi” (Türk Dil Kurumu, t.y.). Bu tanım doğrultusunda ağıtlar yalnızca ölüm üzerine değil başa gelen felaketler ve üzüntü veren olaylar üzerine de söylenmektedir.

Ağıt yakma geleneği Türk toplumlarında geçmişten günümüze kadar sürdürülen bir gelenektir. “Ağıt bütün eski kültürlerde yaygın bir gelenek halinde mevcuttur ve bu eski geleneğin çeşitli izlerini bugün hem iptidai kabilelerde hem de gelişmiş cemiyetlerde görmek mümkündür” (Besler, 2022: 1).

Ağıt yakan ya da söyleyen kişiye ağıtçı adı verilmektedir. Ağıt yakan kişiler üzücü durumlar karşısında üzüntülerini ve hislerini dile getirmek amacıyla ağıtlar söylemekte bunu da düzenli ya da düzensiz ezgiler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte diz dövme gibi bedensel devinimler de ağıt söyleme sürecine dahil olmaktadır (Şahin, 2014: 40).

Sözlü kültürün geliştiği birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda ve bu coğrafyada da ağıtlar önemli bir yere sahiptir ve sözlü kültür ürünü olmasının yanında müzik eseri olmasıyla da büyük bir önem taşımaktadır (Güven, 2013: 117). Ağıtlar Türk toplumunda yazılı edebiyatın kullanılmadığı dönemlerde halk ürünleri olarak sözlü edebiyatın gelişmesine olanaklar sağlamış olup müzikal bağlamda düşünüldüğünde de ağıtların bir Türk halk müziği eseri olarak değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

Türk halk müziği aracılığıyla nesilden nesile kültürel aktarımın sağlandığı varsayıldığında, ağıtlar da kültürel bir aktarıcı görevi görmektedir. Bu bağlamda ağıtlar gelecek kuşaklara sosyal ve kültürel bağlamda nitelikler kazandırmakta ve genç nesillere ölüm ve benzeri felaketler karşısında yapılması gerekene ilişkin olarak topluma ait kültürel kodları aşlamaktadır.

Ağıtlar söylendiği dönem ve sürecin toplumsal yaşantısı hakkında bilgiler vermekte, sosyolojik ve kültürel normlar çerçevesinde doğrudan fikirler ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ağıt yakan kişiler ve ağıtlar kültürel birikime ve kültürel belleğe büyük ölçüde katkı sağlamaktadırlar (Karataş, 2023: 24).

Kültür kavramı, “dünya üzerinde varlığını sürdüren tüm toplum ve toplulukların sahip olduğu örgün ve kendine özgü değerler bütünüdür” (Paşaoğlu, 2009: 144) şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda kültür toplumlara ait olan örf ve adetleri, gelenek ve görenekleri, bilgileri, sanatsal ve sosyal faaliyetleri içinde barındıran bireylerin aidiyet hissetmesi için var olan toplumsal bir olgudur. Türküler ve türkülerin içinde yer alan ağıtlar da kültür kavramı içine dahil edildiğinde önemli bir kültür ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir toplumun gelecek kuşaklara kültür aktarımının sağlanmasında müzik kültürünün önemli bir işlevi bulunmaktadır. Türk toplumunda ağıtlar da bu aktarıma dahildir. Ağıtlar aracılığıyla yaşanan toplumsal ve bireysel yıkımlar, acılar, üzüntüler, sorunlar gelecek kuşaklara ve genç nesillere aktarılmakta ve kültürel aktarım aracı olarak kullanılmaktadır. Acıları, üzüntüleri, duygu ve düşünceleri ifade aracı olarak kullanılan ağıtlar sosyokültürel bir işleve ve değere sahiptir. Ağıtlar toplumların değerlerini yansıtmada önemli bir göreve sahiptir.

Türk toplumunun ürettiği türkülerin birçoğunun ağıt olduğu düşünüldüğünde, bu coğrafyada acıların, üzüntülerin ve ağıtların zamanla türküye dönüştüğü söylenebilmektedir (Kudret, 1980: 265’den aktaran Atmaca, 2024: 928). Ağıt olan türküler incelendiğinde içeriğinde üzüntü ve acı barındırdığı görülmektedir.

TRT Türk halk müziği repertuarı incelendiğinde birçok yöreye ait ağıtların bulunduğu tespit edilmektedir. Araştırma özelinde TRT Türk halk müziği repertuarında Erzurum yöresi ağıtları da bulunmakta ve kültürel bir kod oluşturma adına önemli bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir.

Erzurum yöresine tarihsel olarak bakıldığında köklü bir medeniyet ve kültürel yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda geçmişten günümüze kadar biriktirdiği birçok kültürel ürün bulunmaktadır. Erzurum yöresine ait olan tarihsel süreçteki yaşantılar yörenin müzik kültürünü de nitelikli bir hale getirmiştir. Bu durum da yörenin Türk halk müziği eserlerine ve ağıtlara yansımıştır (Atar, 2019: 1).

Erzurum yöresine ait ağıtlar, bölge halkının geçmiş deneyimlerini ve acılarını yansıtan önemli sözlü kültür unsurlarından biridir. Atar (2019: 22), Erzurum ağıtlarının genellikle yaşanmış trajik olaylarla birlikte söylendiğini ve bu ağıtların, olayların sebeplerine göre belirli kategorilere ayrıldığını ifade etmektedir. Çalışmasında, Erzurum yöresinde ağıtların özellikle trafik kazaları, yapısal çöküntüler (örneğin, dam çökmesi), doğal afetler (yıldırım çarpması, deprem), hava taşıtı kazaları, yüksekten düşme (ağaçtan veya kayalıktan

düşme), yangın, hayvan saldırıları, şiddet ve cinayet vakaları, kazalar sonucu meydana gelen ölüm ve yaralanmalar, ciddi hastalıklar, kayıp vakaları, intihar ve göç gibi olaylar etrafında şekillendiğini belirtmektedir.

Genel olarak ağıtların ölüm temalı olduğu düşünülse de Erzurum yöresi ağıtlarının konularına bakıldığında, ölümün yanı sıra üzüntü ve acı barındıran farklı olayların da ağıt formunda dile getirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, Erzurum ağıtları yalnızca felaket ve trajedi temalarıyla sınırlı kalmamakta, özellikle aşk ve seveda konularını da içermektedir. Karşılıksız aşk, sevdiğine kavuşamama, ayrılık acısı ve sevilen kişinin kaybı gibi duygusal temalar Erzurum ağıtlarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu ağıtlar, bireysel acının yanı sıra toplumsal hafızanın da bir yansıması olarak aşkın ve sevdanın derin etkilerini sözlü kültür aracılığıyla aktarmaktadır.

Dolayısıyla, Erzurum yöresi ağıtları tarihsel süreç ve geçmiş yaşantılar bağlamında değerlendirildiğinde, sadece ölüm temalı değil, toplumsal hafızada yer etmiş farklı acıları ve duygusal yoğunluğu da içeren geniş bir tematik çeşitliliğe sahiptir. Bu çalışmada, Erzurum ağıtları sosyokültürel açıdan ele alınarak, ağıtların yalnızca bireysel yas ifadeleri değil, aynı zamanda toplumsal olayların duygusal tepkilerin ve kültürel dinamiklerin bir yansıması olduğu ortaya konulacaktır.

1.1. Problem Durumu

Türk halk müziği, toplumsal yapıların kültürel mirasların ve sosyal dinamiklerin yansıması olarak bireylerin kolektif hafızasında önemli bir yer tutmaktadır. Erzurum yöresi, kendine özgü folklorik unsurlar ve müzikal çeşitlilik ile zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu kültürel mirasın en belirgin örneklerinden biri de ölüm, ayrılık, aşk, seveda ve toplumsal geleneklerin sürekliliği gibi derin temaları işleyen ağıtlardır. Ağıtlar, bireysel ve toplumsal duyguların dışavurumunun ötesinde kültürel aktarım ve toplumsal işlevselliğin taşıyıcısı olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Erzurum yöresi ağıtları, özellikle ölüm ve kayıp temalarını işlerken aynı zamanda toplumsal değerlerin, geleneklerin ve kimliklerin pekiştirilmesinde önemli bir araç işlevi görmektedir. Ancak bu ağıtların sosyokültürel işlevlerinin ve bağlamlarının derinlemesine incelenmesi mevcut literatürde sınırlı kalmıştır. Erzurum yöresi ağıtlarının müzikal ve sözel unsurlarının bir bütün olarak değerlendirilmesi yalnızca melodik ve lirik bir ifade biçimi olarak değil aynı zamanda toplumsal yapının şekillendirilmesinde ve kültürel aktarımda nasıl bir rol oynadığının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Araştırmanın bu geleneksel müzik türünün toplumsal ilişkilerdeki anlamını ve fonksiyonlarını daha derin bir biçimde kavramamıza olanak tanıyacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir: “Erzurum yöresi ağıtlarının sosyokültürel işlevleri nelerdir?”

Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

- 1) Erzurum yöresine ait ağıtların başlıca tematik unsurları nelerdir?
- 2) Erzurum yöresi ağıtlarının, TRT Türk halk müziği repertuarında nasıl temsil edilmektedir ve bu ağıtların müzikal özellikleri hangi niteliklere sahiptir?
- 3) Erzurum yöresi ağıtlarının sosyokültürel kimlik oluşumundaki rolü ve işlevi nedir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Erzurum yöresi ağıtlarının sosyokültürel işlevlerini kapsamlı bir şekilde incelemek ve bu ağıtların toplumsal yapı, kültürel kimlik, yas süreci, sosyal dayanışma gibi alanlardaki etkilerini anlamaktır. Araştırma, Erzurum yöresi ağıtlarının tematik ve müzikal özelliklerini de dikkate alarak bu geleneksel müzik türünün yalnızca bir duygusal ifade biçimi değil aynı zamanda toplumsal ilişkilerdeki anlamını ve fonksiyonlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda ağıtların kültürel aktarım, toplumsal normların inşası ve kimlik oluşturma süreçlerindeki rolü analiz edilecektir. Ayrıca TRT Türk Halk Müziği repertuarındaki temsili de incelenerek Erzurum yöresi ağıtlarının günümüzdeki yerini ve işlevini anlamaya yönelik bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi ve Sınırlılıklar

Araştırma, Erzurum yöresi ağıtlarının sadece bir müzikal ifade biçimi olmanın ötesinde, toplumsal yapıyı şekillendiren bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu ağıtlar, kültürel kimliğin oluşumuna önemli katkılarda bulunmaktadır. Ayrıca sosyokültürel işlevler üstlenen bir olgu olarak yerel toplulukların değerlerini, inançlarını ve tarihsel deneyimlerini yansıtan bir araç işlevi görmektedir. Bu araştırma, Erzurum yöresi ağıtlarının toplumsal dayanışma, yas süreci, duygusal paylaşım ve kültürel aktarım gibi önemli işlevlerini derinlemesine analiz ederek Türk halk müziğinin kültürel bağlamdaki rolünü anlamaya katkı sağlayacaktır. Ayrıca araştırma mevcut literatürde sınırlı olan Erzurum yöresi ağıtlarının sosyokültürel işlevleri üzerine yapılmış çalışmalara yeni bir perspektif kazandırarak, bölgesel halk müziği ve kültürüne dair bilgi boşluklarını doldurmaya yardımcı

olacaktır. TRT Türk Halk Müziği repertuarındaki ağıtların temsili ve müzikal özelliklerinin incelenmesi bu geleneksel müzik türünün modern toplumdaki yerini ve rolünü anlamamıza olanak tanıyacak halk müziği alanındaki akademik çalışmalara değerli bir katkı sunacaktır.

Bu araştırma, <https://www.repertukul.com> web sayfasında yer alan TRT Türk Halk Müziği repertuarındaki Erzurum yöresine ait türküler arasından “ağıt” türü olarak sınıflandırılan 10 eserle sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında söz konusu web sayfasında ağıt türüne dahil edilmeyen eserlere de (Eledim Eledim Höllük Eledim, Kırmızı Gül Demet Demet vb.) rastlanmış olmakla birlikte, analiz yalnızca belirlenen bu 10 eser üzerinden gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, Erzurum yöresine ait diğer ağıtlara çalışmada yer verilmemiştir.

2. METODOLOJİ

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi modeli temel alınmıştır. Doküman analizi, basılı ve elektronik ortamdaki (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin sistematik bir şekilde incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecini kapsayan bir yöntemdir (Bowen, 2009). Bu süreç, aynı zamanda araştırma konusu olan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların kapsamlı bir biçimde analiz edilmesi olarak da tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

2.1. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, TRT Türk Halk Müziği arşivine kayıtlı toplam 268 Erzurum türküsü oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise, Erzurum yöresine ait 10 ağıttan oluşmaktadır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, verilerin toplanma süreci TRT Türk halk müziği arşivinde yer alan (<https://www.repertukul.com>) Erzurum türkülerinin incelenmesiyle başlamıştır. İlk aşamada, arşivde yer alan türküler detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve ağıt türüne ait eserler belirlenmiştir. Çalışmanın örneklemini oluşturmak amacıyla ağıt olarak sınıflandırılan 10 türkü seçilmiştir. Seçilen bu türküler, belirlenen tematik ve müzikal ölçütler doğrultusunda kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu doğrultuda türkülerin tematik içerikleri, söz dizimi yapıları ve müzikal özellikleri ortaya konularak Erzurum yöresine ait ağıtların genel karakteristik yapıları belirlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde, Erzurum yöresine ait ağıtların tematik unsurları, TRT Türk Halk Müziği repertuarında nasıl temsil edildiği, bu ağıtların müzikal özellikleri ve kültürel kimlik oluşumundaki rolü detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Çalışma kapsamında, ağıtların sözlü ve müzikal yapıları analiz edilerek Erzurum yöresine özgü temaların repertuardaki yansımaları incelenecek ve bu eserlerin kültürel kimliğin şekillenmesindeki işlevleri değerlendirilecektir.

3.1. Erzurum Yöresine Ait Ağıtların Başlıca Tematik Unsurları

Tablo 1. Erzurum yöresi ağıtlarının başlıca tematik unsurları

Sıra No	Türkünün Adı	Konusu
1	Çiriş'e Gitmezdim Anam Yolladı	Aşk, Sevda
2	Erzurum Çarşı Pazar	Ayrılık
3	Adalardan Çıktım Yayan	Kayıp, Yas
4	Mızıka Çalındı Düğün Mü Sandın	Kayıp, Yas
5	Değirmen Başında Vurdular Beni	Kayıp, Yas
6	Al Kanlar İçinde Yatan Meleşim	Aşk Sevda
7	Gara Camışları Vurdum Bayıra	Aşk Sevda
8	Keşkem Bu Ellere Gelmez Olaydım	Aşk Sevda
9	Gurbet Elde Baş Yastığa Gelende	Gurbet
10	Yayığımı Kurdum Düze	Gurbet

Tablo 1 incelendiğinde, Erzurum yöresine ait ağıtlarda en sık işlenen temaların aşk ve sevda olduğu görülmektedir. Bu tema toplam 4 ağıtta (%40) yer almakta olup, ağıtlarda bireysel duyguların yoğun bir şekilde işlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte kayıp ve yas teması 3 ağıtta (%30) yer almakta olup özellikle trajik olaylar ve ölüm gibi konuların ağıt geleneğinde önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Gurbet teması, 2 ağıtta (%20) işlenmiş olup Erzurum yöresi ağıtlarının göç, ayrılık ve memleket özlemi gibi sosyokültürel dinamiklerle şekillendiğini göstermektedir. Ayrılık teması ise 1 ağıtta (%10) yer almış olup diğer temalara kıyasla daha az işlenen bir konu olarak dikkat çekmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Erzurum yöresi ağıtlarında bireysel ve toplumsal hafızada derin izler bırakan konuların öne çıktığı görülmektedir. Ağıtlarda aşk ve seveda temalarının ön planda olması halk edebiyatında bu duyguların ne denli önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Kayıp ve yas temalarının ağıtlarda geniş yer bulması ise ağıtların temel işlevlerinden biri olan yas tutma ve toplumsal belleği canlı tutma görevini vurgulamaktadır.

Bu çalışmada, türkülerin tematik içeriği, kültürel kodlar, toplumsal bellek ve tarihsel süreklilik ekseninde disiplinlerarası bir perspektifle ve özgün bir metodolojik çerçevede analiz edilecektir. Bu doğrultuda;

“Çiriş'e Gitmezdim Anam Yolladı” adlı türkünün teması aşk seveda olarak belirlenmiştir. Türküde aşk ve seveda teması bireyin iradesi dışında gelişen olaylar ve zorunlu bir evlilik bağlamında ele alınmaktadır. İlk dizelerde anlatıcının ailesinin yönlendirmesiyle istemediği bir yere gönderildiği ve burada bir tehlikeyle karşılaştığı anlaşılmaktadır. Mahmut Emmi'ye yapılan çağrı toplumsal destek arayışını ve bireyin içinde bulunduğu çaresizliği yansıtmaktadır. Son bölümde ise, anlatıcının “aze gelin” olduğu vurgulanarak evlilik sürecine geçişin tamamlandığı belirtilmekte ve çevresindekilere durumu kabullenmeleri yönünde bir mesaj verilmektedir. Bu bağlamda türkü, aşkın bireysel bir tercih olmaktan ziyade toplumsal dinamikler ve aile kararları çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Seveda mutlu bir birleşmeden ziyade zorunluluk, çaresizlik ve kabulleniş temalarıyla iç içe geçmiş bir biçimde işlenmiştir.

“Erzurum Çarşı Pazar” adlı türkünün teması ayrılık olarak belirlenmiştir. Bu ağıt, sevgilinin yabancılara (yadlara) verilmesine karşı duyulan direnç ve bağlılığı ifade ederken aynı zamanda ayrılık acısını da yansıtmaktadır. Bu tema, bireysel duyguların yanı sıra sevgi, sadakat ve yerel kimlik gibi toplumsal değerleri de içermektedir. Ayrıca “Sarı Gelin” gibi yerel motifler ve Erzurum'un doğal güzelliklerine (dağlar, bağlar) yapılan atıflar kültürel kimliğin doğayla ve yerel değerlerle iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ayrılık ve bağlılık teması, ağıtın hem duygusal hem de kültürel boyutunu kapsayan geniş bir çerçevede sunmaktadır.

“Adalardan Çıktım Yayan” adlı türkünün teması, “kayıp ve yas” olarak belirlenmiştir. Bu ağıt, bir bebeğin ölümü veya kaybı üzerine söylenmiş gibi görünmekte ve bu acıyı hem bireysel hem de toplumsal bir düzlemde ifade etmektedir. “Bebeğin beşiği çamdan yuvarlandı düştü damdan” gibi dizeler bebeğin ölümünü veya bir trajediyi ima ederken “Ben sallarım takır takır” dizesi anne veya bakıcının bebeğin ölümü karşısındaki çaresizliğini ve yasını yansıtmaktadır. Ayrıca “Bey babası gelir Van'dan” dizesi ailenin bir araya gelmesi ve acının paylaşılması temasını desteklemektedir. “Nenni nenni” gibi ninni motifleri ise, ağıtın hem çocukluk hem de ölüm gibi yaşam döngüsünün iki uç noktasını birleştirmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda ağıt, kayıp ve yas temasını toplumsal dayanışma ve duygusal derinlikle harmanlayarak hem bireysel hem de kolektif bir anlatı sunmaktadır. Bu durum, türkünün sadece bireysel bir trajediyi değil aynı zamanda toplumsal hafıza ve kültürel kimliğin aktarımındaki rolünü de ortaya koymaktadır.

“Mızıka Çalındı Düğün mü Sandı” adlı ağıt, kayıp ve yas temalarını derinlemesine işlemekte olup kaybedilen bir kişinin arkasında bıraktığı duygusal ve toplumsal boşluğu vurgulamaktadır. Türkünün sözlerinde ölen kişinin kaybı karşısında duyulan inançsızlık ve derin üzüntü ön plana çıkmaktadır. Özellikle “Ağam öldüğüne inanamıram” ifadesi kaybın henüz kabul edilemediğini ve yas sürecinin başlangıcındaki zorluğu yansıtmaktadır. Aynı zamanda “Ağamsız da bu yerlerin tadı yok” gibi sözler kaybedilen kişinin yalnızca bireysel değil toplumsal bağlamda da büyük bir kayıp olduğuna işaret etmektedir. Bu ifadeler ölen kişinin yaşamındaki rolünün ne denli önemli olduğunu ve çevresindeki bireyler ile kültürel dokuda yarattığı boşluğu gözler önüne sermektedir. Ağıt, kaybın yalnızca duygusal bir yönünü değil aynı zamanda kaybın toplumsal ve kültürel ritüellerdeki etkilerini de dile getirmektedir. Bu bağlamda ağıt hem bireysel hem de kolektif yas sürecinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

“Değirmen Başında Vurdular Beni” adlı ağıt, kayıp ve yas temalarını merkeze alarak ani ve şiddetli bir ölümün yarattığı bireysel ve toplumsal travmayı işlemektedir. “Değirmen başında vurdular beni / Kirli tütünlüğe sardılar beni” gibi dizeler ölümün acımasızlığını ve ölen kişinin maruz kaldığı muameleyi vurgularken, “Vurma Ragıp vurma nar danesiyem / Anamın babamın bir danesiyem” ifadeleri kaybın aile ve toplum üzerindeki derin etkisini ortaya koymaktadır. Ağıt, ölümün yalnızca fiziksel bir kayıp değil aynı zamanda duygusal ve toplumsal bir boşluk yarattığını göstererek hem bireysel hem de kolektif yas sürecini yansıtmaktadır.

“Al Kanlar İçinde Yatan Meleşim” adlı ağıt, aşk ve seveda temalarını merkeze alarak tutkulu ve trajik bir duygusal bağı işlemektedir. “Al kanlar içinde yatan meleşim” ifadesi sevgilinin ölümü veya acı çekmesi üzerine odaklanırken bu durumun yarattığı derin üzüntü ve çaresizliği yansıtmaktadır. “Hak yanında kabul olmaz dileğim” dizesi sevgiliye duyulan özlemin ve kavuşma arzusunun ölüm karşısında bile son bulmadığını

göstermektedir. “Ölene dek Mahmut diyim yar diyim” gibi tekrarlar ise aşkın ölüme meydan okuyan ve zamanın ötesine geçen bir bağ olduğunu vurgulamaktadır. Bu ağıt, aşkın hem tutkulu hem de acı dolu yönlerini bir araya getirerek sevdanın bireysel ve evrensel boyutlarını ortaya koymaktadır.

“Gara Camışları Vurdum Bayıra” adlı ağıt, aşk ve sevdâ temalarını, yaşamın zorlukları ve kader karşısında duyulan çaresizlikle birleştirerek işlemektedir. “Bir oda yaptırđım döşedemedim / Üç günlük ömrüm beş edemedim” gibi dizeler, aşkın ve hayallerin önüne çıkan engelleri özellikle de kaderin (feleğın) acımasızlığını vurgulamaktadır. “Bu gara bahtıma küsmüş giderem” ifadesi ise bireyin kaderine karşı duyduğu öfke ve çaresizliği yansıtarak aşkın trajik boyutunu ortaya koymaktadır. Ağıt, aşkın yalnızca tutkulu bir duygu değil, aynı zamanda yaşamın acıları ve kaderin baskısıyla mücadele eden bir deneyim olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda ağıt, aşkın hem bireysel hem de evrensel boyutlarını bir araya getirerek, insanın kader karşısındaki duygusal çıkmazını derinlemesine işlemektedir. Bu durum, ağıtın sadece bireysel bir hikâyeyi değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamda yaşanan ortak acıları da yansıttığını ortaya koymaktadır.

“Keşkem Bu Ellere Gelmez Olaydım” adlı ağıt, aşk ve sevdâ temalarını derinlemesine işlemektedir. Ağıt, kaybedilen sevgiliye duyulan özlem ve pişmanlık duygularını “Keşkem Bu Ellere Gelmez Olaydım” ve “Seni Bu Hallerde Görmez Olaydım” dizeleriyle ifade etmektedir. Sevgilinin durumuna duyulan acı ve içsel çatışma “Kırılı Kollarım Vurmaz Olaydım” dizesiyle dramatize edilmiştir. Ağıt, kaybedilenin ardından yaşanan boşluğu ve sevdanın acı veren yönlerini vurgulamaktadır. “Bir Gül Bitmiş Nazlı Yarın Bağında” ve “Yıkılacak Karaman'ın Dağında” dizeleri ise, aşkın zarıflığını ve kırılğanlığını sembolize ederken kaybın yarattığı derin boşluğu ve duygusal yıkımı yansıtmaktadır. “Ölene Dek Mahmut Diyem Yar Diyem” dizesi ise, aşkın sonsuzluğunu ve ölümün bile bu duyguyu engelleyemeyeceğini ima etmektedir. Bu bağlamda, ağıt aşk ve sevdâ temasını derinlemesine işleyerek bireysel bir aşk deneyiminin evrensel boyutlarını ortaya koymaktadır.

“Gurbet Elde Baş Yastığa Gelende” adlı ağıt, gurbet temasını yalnızlık, aidiyet kaybı ve toplumsal dışlanmışlık bağlamında derinlemesine işlemektedir. “Gurbet elde baş yastığa gelende / Gayet yaman olur işi garibin” gibi dizeler, gurbetteki bireyin yaşadığı yalnızlık ve çaresizliği vurgularken “Gelen olmaz giden olmaz yanına / Sızılar toprağı daşı garibin” ifadeleri gariplik (yabancılık) duygusunun fiziksel ve duygusal izdüşümlerini ortaya koymaktadır. Ağıt, gurbetteki bireyin aile ve toplumdan uzak kalmasının yarattığı derin boşluğu “Anan yok ki yaka yıka yaş döke / Bacım yok ki saçlarından saç söke” gibi imgelerle somutlaştırmaktadır. Bu bağlamda ağıt, gurbetin yalnızca mekânsal bir uzaklık değil aynı zamanda duygusal ve toplumsal bir kopuş olduğunu göstermektedir. Ayrıca “Bir çalıldır mezer daşı garibin” dizesi, gurbette ölen bireyin mezarının bile sahipsiz ve kimsesiz kalacağını ima ederek gurbetin ölümlle birlikte daha da derinleşen trajedisini vurgulamaktadır. Bu nedenle ağıt, gurbet temasını hem bireysel hem de toplumsal boyutlarıyla ele alarak gariplik duygusunun evrensel bir insanlık durumu olduğunu ortaya koymaktadır.

“Yayığımı Kurdum Düze” adlı ağıt gurbet temasını derin bir hüznün ve özlem duygusuyla işleyen bir halk edebiyatı örneğidir. Ağıtta, yayık kurma ve yayma eylemi gurbetteki bireyin yaşadığı zorlukları ve yalnızlığı sembolize etmektedir. “Yayığımın ağzı demir, ben yayarım gümür gümür” ifadesi, gurbetteki bireyin katı ve zorlu koşullara karşı direncini ve mücadelesini yansıtmaktadır. Ayrıca, “gaynanam geldi mi size” gibi sorular gurbetteki bireyin ailesine ve sevdiklerine duyduğu özlemi ve onlardan haber alma arzusunun dile getirmektir. Ağıtın sonunda “şimdi gelirse kor temir” ifadesi, gurbetteki bireyin umutsuzluğunu ve geleceğe dair belirsizliği vurgulamaktadır. Bu nedenle ağıt, gurbet temasını hem duygusal hem de sembolik bir dille ele alarak halk edebiyatının güçlü anlatım geleneğini yansıtmaktadır.

3.2. Erzurum Yöresine Ait TRT Türk Halk Müziği Repertuarındaki Ağıtlar

Tablo 2. TRT Türk halk müziği repertuarındaki Erzurum yöresine ait ağıtlar

Sıra No	Trt Repertuar Sıra No	Türkü Adı	Kaynak Kişi	Derleyen
1	88	Çiriş'e Gitmezdim Anam Yolladı	Arif Sağ	Talip Özkan
2	615	Erzurum Çarşı Pazar	Faruk Kaleli	Muzaffer Sarısözen
3	775	Adalardan Çıktım Yayan	Cafer Kırmızı	Muzaffer Sarısözen
4	794	Mızıka Çalındı Düğün Mü Sandın	Faruk Kaleli	Muzaffer Sarısözen
5	994	Değirmen Başında Vurdular Beni	Mehmet Şaban Ataman	Neriman Aldındağ Tüfekçi
6	1342	Al Kanlar İçinde Yatan Meleğim	Ağa Dede Keskin	Nida Tüfekçi Zihni Derçin Muzaffer Yönden
7	1516	Gara Camışları Vurdum Bayıra	Muharrem Akkuş	Muharrem Akkuş

8	1980	Keşkem Bu Ellere Gelmez Olaydım	Ağa Dede Keskin İlhami Uslu	Muzaffer Yönden
9	2145	Gurbet Elde Baş Yastığa Gelende	Ağa Dede Keskin İlhami Uslu	Muzaffer Yönden
10	3318	Yayığımı Kurdum Düze	Hulusi Seven	Muammer Özkavcı

Tablo 2, TRT repertuarında Erzurum yöresine ait ağıtların derleme süreçlerini, kaynak kişilerini ve repertuvara kazandırılma süreçlerini göstermesi açısından önemli bir veri setidir. Tablo incelendiğinde, ağıtların büyük çoğunluğunun Muzaffer Sarısözen, Nida Tüfekçi ve Muammer Özkavcı gibi Türk halk müziği alanında önemli isimler tarafından derlendiği görülmektedir. Bu durum, halk müziğinin sistematik olarak kayıt altına alınması ve repertuar oluşturulmasında belirli isimlerin öncü rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca kaynak kişilerin Erzurum yöresine özgü müzikal ve kültürel belleğin taşıyıcıları olduğu bu doğrultuda halk müziğinin sözlü gelenek yoluyla aktarılan bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Tabloya göre ağıtların tematik yapısı incelendiğinde, bireysel ve toplumsal acıları işleyen eserlerin, özellikle gurbet, ölüm ve ayrılık gibi konular etrafında şekillendiği görülmektedir.

Tablo 3. Erzurum yöresine ait ağıtların müzikal özellikleri

Sıra No	Türkü Adı	Makam Dizisi	Usûlü	Ses Genişliği
1	Çiriş'e Gitmezdim Anam Yolladı	Segâh	9/8	6 ses
2	Erzurum Çarşı Pazar	Hüseyni	10/8	6 ses
3	Adalardan Çıktım Yayan	Hüseyni	4/4	7 ses
4	Mızık Çalındı Düğün Mü Sandın	Hüseyni	10/8	9 ses
5	Değirmen Başında Vurdular Beni	Hüseyni	10/8	9 ses
6	Al Kanlar İçinde Yatan Meleğim	Uşşak	10/8	6 ses
7	Gara Camışları Vurdum Bayıra	Hüzzam	10/8	4 ses
8	Keşkem Bu Ellere Gelmez Olaydım	Uşşak	10/8	5 ses
9	Gurbet Elde Baş Yastığa Gelende	Hüseyni	6/4+4/4	7 ses
10	Yayığımı Kurdum Düze	Hüseyni	6/4+4/4	7 ses

Tablo 3, Erzurum yöresine ait ağıtların müzikal özelliklerini makam dizisi, usûl yapısı ve ses genişliği açısından sistematik bir biçimde ortaya koymaktadır. İncelenen ağıtların %50'sinin Hüseyni makam dizisinde olduğu görülmekte olup bu durum Hüseyni makam dizisinin Erzurum yöresi ağıtlarında belirgin bir yer tuttuğunu göstermektedir. Uşşak makamı %20'lik bir oranla ikinci sırada yer alırken, Segâh ve Hüzzam makamları ise toplamda %30'luk bir dilimi oluşturmaktadır. Makamsal dağılım, ağıtların duygusal derinliği ve anlatım biçimi açısından belirleyici olup özellikle Hüseyni ve Uşşak makamlarının hüznü temalarla örtüştüğü görülmektedir.

Usûl yapıları incelendiğinde, eserlerin %70'inin 10 zamanlı usûllerde şekillendiği görülmektedir. 10/8 usûlü, ağıtların ağır ve serbest karakterini destekleyen bir yapı sunarken, 6/4+4/4 bileşik usûlünün kullanıldığı eserler toplam ağıtların %20'sini oluşturmaktadır. Ses genişliği açısından değerlendirme yapıldığında, ağıtların %60'ının 6 ila 7 seslik bir aralık içinde kaldığı tespit edilmiştir. Özellikle "Gara Camışları Vurdum Bayıra" adlı eserde görülen 4 seslik dar alan ağıtların çoğunlukla sınırlı bir melodik yapı ile icra edildiğini göstermektedir. Buna karşılık, "Mızık Çalındı Düğün Mü Sandın" ve "Değirmen Başında Vurdular Beni" adlı eserlerin 9 seslik genişliği ağıtların ifade gücünü artıran istisnai örnekler olarak dikkat çekmektedir. Genel olarak Erzurum

yöresine ait ağıtların makamsal, ritmik ve melodik yapıları bölgenin ağıt geleneğini sürdüren karakteristik unsurlar taşımakta ve halk müziğinin yerel yapısına dair önemli veriler sunmaktadır.

3.3. Erzurum Yöresi Ağıtlarının, Sosyokültürel Kimlik Oluşumundaki Rolü ve İşlevi

Kültürel kimlik, bireylerin ve toplumların aidiyet duygusunu şekillendiren, tarihsel süreç içinde inşa edilen ve aktarılan ortak değerler, inançlar ve pratikler bütünü olarak tanımlanabilir. Kültürel kimliğe özcü ve tarihsel olmak üzere iki farklı perspektiften bakılabilir. Kapalı ve dar bir bakış açısı olan özcü yaklaşıma göre, kültürel kimlik tamamlanmış, değişmez ve sabit bir olgu olarak kabul edilir. Buna karşılık, daha kapsayıcı ve açık bir bakış açısına sahip olan tarihsel yaklaşım, kültürel kimliğin sürekli üretilen, değişime ve gelişime açık bir süreç olduğunu savunur (Larrain 1995: 217). Bu bağlamda kültürel kimlik yalnızca geçmişten devralınan bir miras değil aynı zamanda toplumsal dinamikler ve etkileşimlerle sürekli olarak yeniden şekillenen bir olgudur. Bu sürecin en önemli taşıyıcılarından biri ise sözlü kültür ürünleri ve özellikle ağıtlardır. Ağıtlar, toplumsal hafızayı canlı tutarak geçmişini günümüze taşır ve kültürel kimliğin kuşaklar arasında aktarılmasını sağlamaktadır. Yas, hüznün ve toplumsal dayanışma gibi ortak duygular etrafında şekillenen ağıtlar, toplumun kolektif kimliğini güçlendiren önemli birer anlatı aracı olarak öne çıkmaktadır.

Erzurum yöresine ait ağıtlar, kültürel kimliğin inşasında ve aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ağıtlar, toplumun ortak acılarını, yas süreçlerini ve duygusal dayanışmasını ifade eden sözlü kültür ürünleri olarak, nesiller arasında güçlü bir bağ kurmaktadır. Örneğin, "Erzurum Çarşı Pazar", bireysel ve toplumsal kaderin değişmezliğini vurgularken, "Adalardan Çıktım Yayan" gibi ağıtlarda kayıp ve hüznün, güçlü bir ritüel anlatımıyla işlenmektedir. "Mızika Çalındı Düğün Mü Sandın" ve "Değirmen Başında Vurdular Beni" adlı ağıtlar savaş, göç ve ölüm gibi travmatik olayların toplum üzerindeki etkilerini yansıtarak, kolektif hafızanın korunmasına katkıda bulunmaktadır. Halk arasında ağıt yakma geleneği, kayıpları anmanın ve yas sürecini topluca paylaşmanın bir aracı olarak varlığını sürdürmekte bu sayede Erzurum'un kültürel mirası korunarak geleceğe taşınmaktadır.

Ağıtlar, toplumsal hafızanın canlı tutulmasında ve kültürel kimliğin inşasında önemli bir işlev görmektedir. Erzurum yöresine ait ağıtlar, bireysel ve kolektif acıları dile getirmenin ötesinde geçmiş ile bugün arasında güçlü bir bağ kurarak toplumsal kimliğin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Yas, hüznün ve dayanışma ekseninde şekillenen bu sözlü kültür ürünleri yalnızca müzikal bir ifade biçimi olarak değil, aynı zamanda kolektif belleğin taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak da değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ağıtların incelenmesi kültürel kimliğin dinamik ve sürekli dönüşen yapısını anlamak açısından önemli bir alan sunmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Erzurum yöresi ağıtları, bölgenin sosyokültürel yapısını, toplumsal hafızasını ve bireysel duygularını yansıtan önemli sözlü kültür unsurlarıdır. Bu çalışmada incelenen ağıtlarda aşk, sevdâ, kayıp, yas, gurbet ve ayrılık temalarının öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu temalar bireysel ve toplumsal düzeyde yaşanan olayların sanat yoluyla aktarılmasını sağlarken, aynı zamanda kültürel kimliğin korunmasına ve kuşaktan kuşağa aktarılmasına da katkıda bulunmaktadır. Erzurum ağıtlarının içeriksel ve tematik analizleri, bu eserlerin yalnızca birer müzikal form olmanın ötesinde derin bir toplumsal anlam taşıdığını ortaya koymaktadır.

Erzurum yöresine ait ağıtlar, hem içerik hem de müzikal yapı açısından bölgenin kültürel kimliğini ve toplumsal hafızasını yansıtan önemli eserlerdir. TRT repertuarında yer alan ağıtların derleme süreci, belirli halk müziği otoriteleri tarafından sistematik olarak yürütülmüş ve bu süreçte sözlü geleneğin taşıyıcıları olan yerel kaynak kişiler önemli bir rol oynamıştır. Tematik açıdan değerlendirildiğinde, ağıtların büyük ölçüde gurbet, ölüm ve ayrılık gibi evrensel insan deneyimlerine odaklandığı görülmektedir. Müzikal açıdan ise ağıtların ağırlıklı olarak Hüseyini ve Uşşak makam dizilerinde şekillendiği, 10 zamanlı usüllerin belirgin bir ritmik yapı sunduğu ve melodik genişliğin çoğunlukla sınırlı bir aralıkta kaldığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, Erzurum ağıtlarının hem sözlü hem de müzikal gelenek açısından tutarlı ve belirgin bir yapıya sahip olduğunu göstermekte dolayısıyla Türk halk müziği içerisindeki yerini ve önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak ağıtlar, kültürel kimliğin inşasında ve toplumsal hafızanın korunmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Erzurum yöresine ait ağıtlar, bireysel ve kolektif acıları ifade etmenin ötesinde geçmiş ile bugün arasında güçlü bir bağ kurarak toplumsal kimliği yeniden üretmekte ve aktarmaktadır. Sözlü kültürün önemli bir parçası olan bu eserler yas, hüznün ve dayanışma gibi ortak duygular etrafında şekillenerek toplumun kolektif belleğini güçlendirmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle şu önerilerde bulunulmuştur:

Erzurum ağıtları başta olmak üzere bölgenin sözlü kültür mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla daha kapsamlı derleme çalışmaları yapılmalıdır. Mevcut TRT repertuarı dışında yerel kaynak kişilerden yeni derlemeler gerçekleştirilerek sözlü geleneğin devamlılığı sağlanmalıdır.

Ağıtların sadece müzikal yapıları değil aynı zamanda sosyokültürel bağlamları üzerine daha derinlemesine akademik çalışmalar yürütülmelidir. Özellikle etnomüzikoloji, kültürel antropoloji ve tarih disiplinleri kapsamında ağıtların toplumsal işlevleri anlatı yapıları ve performans pratikleri üzerine disiplinler arası çalışmalar teşvik edilmelidir.

Erzurum yöresi ağıtlarının müzik eğitimi müfredatına dâhil edilmesi, yerel müzikal değerlerin yeni nesiller tarafından tanınmasını ve sahiplenilmesini sağlayacaktır. Halk müziği eğitimi veren kurumlarda ağıtların sözlü gelenek içindeki rolü vurgulanmalı ve analizlerine yönelik ders içerikleri geliştirilmelidir.

Erzurum yöresi ağıtlarının erişilebilirliğini artırmak ve akademik çalışmalara katkı sağlamak amacıyla dijital veri tabanları oluşturulmalıdır. Bu kapsamda, ağıtların ses kayıtları, notasyonları, tematik analizleri ve tarihsel bağlamlarını içeren çok yönlü bir dijital arşiv hazırlanarak araştırmacıların ve halkın erişimine sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Atar, K. (2019). Erzurum Yöresi Ağıtlarının Makamsal Açından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Atmaca, S. (2024). Ağıtlarla tutuşan türküler. *Turkish Studies*, 19(3), 921-933.
- Besler, M. (2022). Anadolu Sahası Ağıtlarında Gelin. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bowen, G.A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Güven, M. (2013). Anadolu ağıtlarının türkleşme süreci ve üç ağıt örneği. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 19(75), 117-128.
- Karataş, Y. (2023). Türk kültüründe ağıt yakma geleneği ve kayseri'nin ağıtçı avşar kadınları. *Eurasian Journal of Music and Dance*. (22), 20-36.
- Larrain, Jorge (1995), *İdeoloji ve kültürel kimlik*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Paşaoğlu, S. (2009). Müzik kültüründe sözlü ve yazılı aktarım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 143-159.
- Şahin, H. İ. (2014). Ölüm ve ayin ilişkisi bağlamında kazdağı tahtacı türkmenlerinin ağıt geleneği üzerine bir değerlendirme. *Akademik Kaynak*, 2(4), 39-54.
- Tahtaişleyen, N. (2013). Anadolu Ağıt Geleneğinin Özellikleri ve Kültürel Süreklilikteki Rolü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (t.y.) Türk Dil Kurumu sözlükleri. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, H. (2017). Türk halk müziğinde ağıt yakma geleneği üzerine bir inceleme: Amasya yöresi *Researcher: Social Science Studies*, 5(9), 158-171.